

Julia Majewska

e-mail: julia.majewska@ue.wroc.pl

ORCID: 0000-0003-3582-2285

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Nil – źródło wody czy konfliktów?

DOI: 10.15611/2023.36.9.06

JEL Classification: Q25, Q56, Q29

© 2023 Julia Majewska

Praca opublikowana na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0). Skrócona treść licencji na <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.pl>

Cytuj jako: Majewska, J. (2023). Nil – źródło wody czy konfliktów? W: A. Kuźmińska-Haberla, S. Bobowski (red.), *Ekonomia i międzynarodowe stosunki gospodarcze* (s. 79-89). Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

Streszczenie: W dobie rosnącej rywalizacji między państwami oraz nieustannego dążenia do rozwoju gospodarczego widoczne są pojawiające się konflikty. Ich tłem mogą być niewystarczające zasoby naturalne, które, podzielone między poszczególne kraje, są jednymi z determinant sporów międzynarodowych. Było to widoczne już w starożytnych cywilizacjach, które rozwijały się m.in. na kontynencie afrykańskim. Celem niniejszego opracowania jest udzielenie odpowiedzi na pytanie dotyczące współczesnego znaczenia geopolitycznego Nilu dla państw afrykańskich. Gwoli osiągnięcia celu pracy sformułowano dwa pytania badawcze: *Jak ewoluują tendencje związane z geopolitycznym znaczeniem Nilu dla państw afrykańskich? Jakie było historyczne znaczenie Nilu dla starożytnych Egipcjan?* Metody badawcze zastosowane w poniższym opracowaniu to analiza literatury oraz analiza statystyczna. Dokonując analizy literatury, stwierdzono rosnące znaczenie Nilu dla państw położonych w dorzeczu Nilu oraz zidentyfikowano zagrożenie wynikające z braku bezpieczeństwa wodnego dla Egiptu.

Słowa kluczowe: Nil, kryzys wodny, konflikty transgraniczne

1. Wstęp

Wody rzeki Nil od tysięcy lat postrzegane były jako źródło życia i stanowiły podwaliny rozwoju cywilizacji. Już starożytni Egipcjanie docenili znaczenie wód najdłuższej rzeki kontynentu afrykańskiego. Dzięki systemom nawadniania zapewnili rozwój swojej cywilizacji wśród piasków pustyni. Jednakże wraz z upływem czasu oraz zwiększonym rozwojem gospodarczym państw kontynentu afrykańskiego dostrzeżono możliwość zaistnienia konfliktów związanych z zasobami wodnym. Pojawiły się one wtedy, kiedy kraje kierowane pozyskiwaniem zasobów wodnych zaczęły nadmiernie wykorzystywać ten jeden z najcenniejszych zasobów naturalnych. Przykładem jest konflikt między Egiptem a położoną we wschodniej Afryce Etiopią.

Celem niniejszego opracowania jest udzielenie odpowiedzi na pytanie dotyczące współczesnego znaczenia geopolitycznego Nilu dla państw afrykańskich. W osiągnięciu celu pracy miały pomóc dwa pytania badawcze: *Jak ewoluują tendencje związane z geopolitycznym znaczeniem Nilu dla państw afrykańskich? Jakie było historyczne znaczenie Nilu dla starożytnych Egipcjan?* Metody badawcze zastosowane w poniższym opracowaniu to analiza literatury oraz analiza statystyczna.

2. Znaczenie Nilu dla starożytnych Egipcjan

Podaje się, że rzeka Nil od tysięcy lat stanowi istotne źródło wody dla państw afrykańskich. Początek wykorzystania wód datowany jest na rok 6000 p.n.e., kiedy dolina Nilu została po raz pierwszy zamieszkała (Bunbury, Pennington i in., 2019). Z kolei cywilizacja starożytnych Egipcjan zapoczątkowała m.in. systemy nawadniania oraz wykorzystanie rzeki do transportu. To właśnie Nil stanowił dla Egipcjan kluczowy szlak transportowy, a przypisywane mu znaczenia kulturowe przetrwały po dziś dzień.

Datuje się, że początek starożytnego Egiptu miał miejsce w 3100 r. p.n.e., a jego kres nastąpił wraz z podbojem kraju przez Aleksandra Wielkiego w 320 r. n.e. Choć historia starożytnej cywilizacji obfitowała w wojny i konflikty, tym, co zapewniało rozwój, były m.in. wody Nilu. Jego wykorzystanie do nawadniania pól czy transportu zapewniło Egipcjanom tysiące lat funkcjonowania. Nil był kolebką rozwoju pradawnych cywilizacji, począwszy od bycia źródłem wody aż do osiągnięcia znaczenia kulturowego i religijnego.

Dla starożytnych Egipcjan kluczowym osiągnięciem było wynalezienie systemu nawadniania, który nie tylko zapewniał żyzne gleby, ale przede wszystkim przyczyniał się do pozyskiwania żywności, a więc umożliwiał życie. Podaje się, że rzeka przez 8000 lat stanowiła integralną część Egiptu oraz m.in. Sudanu (Bunbury, Cooper i in., 2019). Do zamieszkania delty Nilu skłoniła dawnych ludzi przede wszystkim zmiana stylu życia ze zbieracko-łowickiego na osiadłe. Tereny wzdłuż rzeki sprzyjały temu ze względu na kilka czynników. Przede wszystkim było to źródło wody pitnej, a także żyznych gleb, które kształtowały się dzięki cyklicznym wylewom rzeki. Według dostępnych danych od pozostałych rzek kontynentu afrykańskiego Nil odróżniała jego przewidywalność (Chudzik i Żmudziński, 2017). Przykładem są wspomniane już cykliczne wylewy, których pozytywne konsekwencje dotyczyły nawadniania ziem, a także możliwości rozwoju handlu drogą wodną. Odkrycie możliwości wykorzystania Nilu do rozwoju społeczno-gospodarczego uczyniło ze starożytnego Egiptu cywilizację, która przetrwała tysiące lat. Aczkolwiek obok licznych zalet należy również zaznaczyć negatywne konsekwencje związane z corocznym wylewem wód, które dotyczą m.in. niebezpieczeństwa powodzi, a więc zagrożenia dla ludności.

Według dostępnych informacji uznaje się, że gospodarka Egiptu była silnie uzależniona od rzeki. Pomimo stałego, a wręcz liniowego rozwoju przez dekady kraj ten zależał od natury. Nil zapewniał Egipcjanom niemalże niezależność i samowystarczalność (Butzer, 1984). Aczkolwiek okres ten minął wraz z pojawieniem się innych cywilizacji, a ostatecznie państw, które również potrzebowały wody do rozwoju i zaspokojenia podstawowych potrzeb.

2.1. Żyzne gleby

Podstawą rozwoju cywilizacji znajdujących się na terenach klimatu zwrotnikowego, a w tym Egiptu, był nieustanny dostęp do wód Nilu. Główną zaletą rzeki była możliwość wykorzystania jej do nawadniania pól. Umożliwiały to wynalezione przez Egipcjan systemy irygacyjne określane jako „sztuczne systemy nawadniania” (Matera i Skodarski, 2003). Umożliwiały one uprawę roli, która przede wszystkim zaspokajała podstawowe potrzeby mieszkańców. Już wtedy znane były takie rośliny, jak pszenica czy jęczmień, a stały dostęp do wody oraz uprawa zbóż na glebie żyznej były kluczowe dla rozwoju państwa. Wykorzystanie systemów irygacyjnych pozwoliło na uzyskanie kontroli nad wodami rzeki, która, choć przewidywalna, mogła stanowić jedyne źródło wody pitnej.

Żyzne gleby, które okalały brzegi rzeki, były wynikiem cyklicznych wylewów. Co roku woda z topniejącego śniegu z gór podnosiła poziom Nilu, powodując regularne wylewy. Po opadnięciu poziomu wody gleba stawała się wilgotna i żyzna (Hala-wa, 2023). Ten naturalny cykl umożliwiał Egipcjanom uprawę ziemi, a następnie zbieranie plonów. Warto podkreślić, że znaczenie gleby było o tyle istotne, że Egipt został nazwany „czarną ziemią”, a wynikało to z osiadania mułu na lądzie. Dodatkowo Nil miał tak wielkie znaczenie, że był kluczowym elementem kształtowania egipskiego kalendarza, podzielonego na trzy sekcje. Te obejmowały trzy główne okresy: Akhet, charakteryzujący się zalewem Nilu, Peret, stanowiący sezon wegetacyjny, oraz Shemu, reprezentujący okres zbiorów (Carnegie Museum of Natural History, 2024).

Jeśli chodzi o znaczenie Nilu dla rolnictwa starożytnego Egiptu, to istotne wydaje się przytoczenie danych dotyczących terenów objętych pozytywnymi skutkami wylewów rzeki. Powierzchnia zlewni Nilu wynosi około 3,3 mln km² (Cooley i in., 2009). Oznacza to, że taki obszar był objęty cyklicznymi wylewami. Na tej powierzchni mogły być uprawiane m.in. zboża, lecz również rośliny takie jak bawełna. Dzięki sprzyjającym warunkom, wynikającym z nawadniania ziem dzięki Nilowi, Egipt stał się jednym z kluczowych handlowców w starożytności. Towarami, które stanowiły przedmiot handlu, były m.in. zboża, warzywa czy drewno.

2.2. Szlak komunikacyjny

Nil jako najdłuższa rzeka globu już w starożytności służył jako szlak komunikacyjny. Egipcjanie, budując statki mające na celu transport różnorodnych towarów (jak drewno, kamienie czy zboża), wykorzystywali tzw. żeglowność rzeki. Zaczynała się ona w okolicach Elefantyny i biegła wzdłuż rzeki aż do Deltę (Bosowski, 2015). Elefantyna stanowiła jeden z ośrodków handlu starożytnego Egiptu, gdzie jednym z kluczowych towarów była kość słońiowa. Jest to również determinanta nazwy wyspy - pochodzenie nazwy „Elefantyna” wywodzi się od staroegipskiego „aabw”, który symbolizuje słonia (Journal to Egypt, 2024). Długość szlaku wynosiła około 1300 km.

Rysunek 1. Szlak komunikacyjny na Nilu

Źródło: (Baines, 2015).

Na podstawie zachowanych źródeł podaje się, że Nil był głównym szlakiem transportowym, a jego długość rozciągała się przez cały starożytny Egipt (rys. 1). Transport rzeczny był wykorzystywany, ponieważ przynosił wiele korzyści. Głównymi determinantami były ładowność statków oraz czas transportu. Analizując starożytny Egipt z perspektywy rozwoju handlu, należy zaznaczyć, że był on jednym z głównych eksporterów, a doskonalone przez niego statki miały na celu poprawę efektywności.

Biorąc pod uwagę organizację ruchu na Nilu, należy wyróżnić dwa kierunki – północ oraz południe. Statki udające się na południe wykorzystywały wiatry północne, aby płynąć w górę rzeki. Natomiast statki płynące w dół Nilu płynęły z naturalnym nurtem rzeki (Biblioteka Internetowa, b.d.). Dzięki dostrzeżeniu powyższych warunków handel się rozwijał, a Egipt stawał się ówczesną potęgą.

Nil, uważany za dar bogów, odgrywał kluczową rolę w starożytnym społeczeństwie Egipcjan. Aczkolwiek obok szeregu zalet wynikających z wykorzystania Nilu należy dodać, że Egipcjanie posiadali pewne obawy związane z wykorzystaniem rzeki. Dotyczyły one zwierząt zamieszkujących wody rzeki. Mowa tutaj w szczególności o krokodylach oraz hipopotamach (Luxor Travel, b.d.). W celu ochrony przed ewentualnym zagrożeniem zwierzęta te były czczone, co miało zapewnić spokojną żeglugę.

3. Główne obszary problemowe Nilu

W dobie przyspieszonej globalizacji oraz postępu technologicznego wykorzystanie zasobów naturalnych jest niekoniecznie zrównoważone. Wraz ze wzrostem wykorzystania zasobów naturalnych maleje ich wielkość, a negatywne konsekwencje, związane chociażby z zanieczyszczeniem, odciskają swoje piętno na środowisku na-

turalnym. Podaje się, że pomimo postępu technologicznego oraz dywersyfikacji źródeł wody aż 120 mln mieszkańców dorzecza rzeki jest zależnych od wód Nilu (Woodward i in., 2022). Zależność ta jest widoczna na podłożu ekonomicznym, ale dotyczy głównie spełnienia podstawowych potrzeb. Do powyższych należy zaliczyć potrzeby fizjologiczne, które w piramidzie potrzeb Maslowa stanowią podstawę.

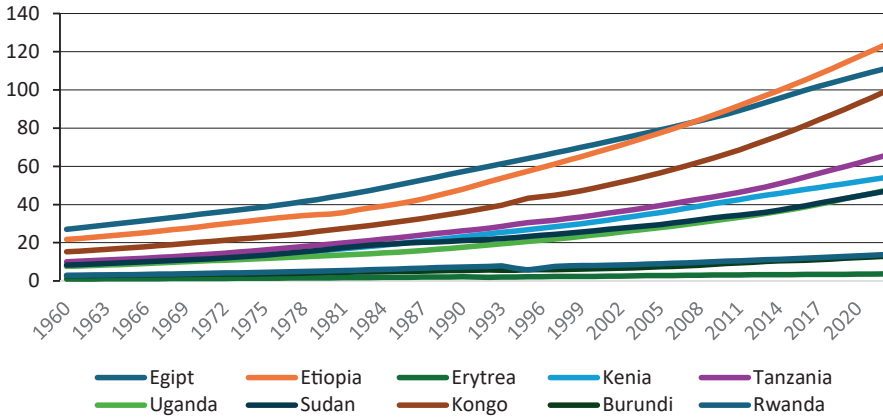
3.1. Nadmierna eksploatacja wynikająca ze wzrostu liczby ludności

Już w czasach starożytnych ludność, zmieniając tryb życia, osiedlała się wzdłuż Nilu. Według dostępnych danych liczba ludności w dorzeczu Nilu od 1960 do 2010 r. zwiększyła się aż czterokrotnie. Zgodnie z raportem FAO: „Dorzecze Nilu stoi przed ogromnym wyzwaniem w zakresie bezpieczeństwa wodnego” (FAO and IHE Delft, 2020, s. 2, 34). Determinantów powyższego zjawiska należy upatrywać we wzroście liczby ludności dorzecza.

W celu ukazania zmian w liczbie ludności opracowano rysunek 2, który przedstawia trend rosnący we wszystkich krajach dorzecza Nilu. Największą liczbą mieszkańców charakteryzuje się Etiopia, której ludność wzrosła aż o 468% względem roku 1960. Jednakże biorąc pod uwagę pozostałe kraje, które położone są wzdłuż Nilu, należy zaznaczyć, że również charakteryzują się trendem wzrostowym. Są to kraje (m.in. Erytrea) ubogie i charakteryzujące się problemami na tle politycznym, demograficznym czy zauważalnymi brakami w infrastrukturze. Przykładem jest Sudan, który uznawany jest za kraj borykający się z kryzysem. Główne problemy dotyczą nieustających walk, braku zawieszenia broni między poszczególnymi frakcjami wojskowymi czy ubóstwa. Wskazywane są również problemy związane ze środowiskiem: „(...) ekstremalne warunki pogodowe (...), w tym powodzie i susze, dotknęły setki tysięcy ludzi” (UNHCR, 2023). Kolejnym przykładem jest Demokratyczna Republika Kongo, w której doniesiono o uzbrojonych grupach, niestabilności politycznej, a także ubóstwie. Kongo uznawane jest za kraj bardzo ubogi: „w 2022 r. prawie 62% Kongijczyków (...) żyło za mniej niż 2,15 dolara dziennie” (The World Bank, b.d., b). Powyższy odsetek oznacza około 60 milionów mieszkańców żyjących w skrajnym ubóstwie. Problemy te, choć szeroko opisywane, pozostają wciąż nierozwiązywalne.

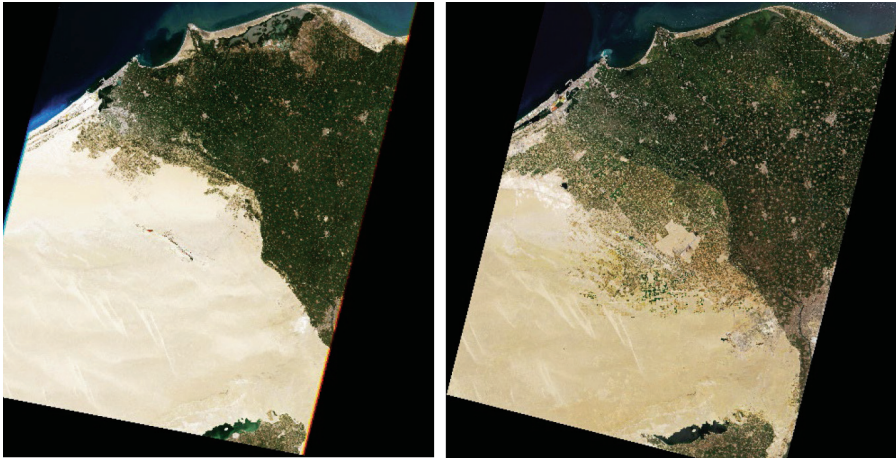
Tym, co umożliwiło stwierdzenie wzrostu zagrożenia wynikającego z nadmiernej urbanizacji w okolicach Nilu, są zdjęcia satelitarne. Po ich analizie eksperci stwierdzili zwiększone ryzyko dla zasobów wodnych kontynentu afrykańskiego. Wraz ze wzrostem liczby ludności zwiększa się liczba zabudowań obszarów, które postrzegane są jako najkorzystniejsze (rys. 3).

Proces urbanizacji terenów m.in. wokół Aleksandrii jest analizowany pod względem problemów środowiskowych. Jak zauważono w NASA (NASA Earth Observation, 2023a): „Zaledwie 4% powierzchni Egiptu nadaje się pod rolnictwo, a liczba ta szybko maleje na skutek fali zabudowy miejskiej i podmiejskiej (...)”. Istotne jest podkreślenie, że w szczególności urbanizowane są tereny, które stanowią korzystne warunki dla rolnictwa.

Rysunek 2. Liczba ludności krajów dorzecza Nilu w latach 1960-2022 (w mln)

Źródło: opracowanie własne na podstawie (The World Bank, b.d., a).

Rysunek 3. Pola uprawne w Egipcie w latach 1984 oraz 2021

Źródło: (NASA Earth Observation, 2023a).

Reasumując rozważania dotyczące wykorzystania wód Nilu, należy podkreślić, że zasoby wodne są obecnie intensywnie eksploatowane i uważane za jeden z obszarów, który może stanowić źródło konfliktów.

3.2. Nieefektywne wykorzystywanie zasobów wodnych

Istotnym aspektem bezpośrednio związanym z wykorzystywaniem zasobów naturalnych jest ich zrównoważone i zarazem efektywne użytkowanie. Podaje się, że w krajach położonych w górnym biegu rzeki jest ono wysoce nieefektywne (FAO and

IHE Delft, 2020). Według dostępnych danych ludność w tych krajach zajmuje się głównie rolnictwem, co bezpośrednio przekłada się na pojawienie problemów środowiskowych. Zdeterminowane jest to populacją wiejską i brakiem rozwiniętego rolnictwa. Wykorzystywanie szkodliwych nawozów ma wyłącznie negatywne konsekwencje.

Należy zaznaczyć, że państwa leżące w zlewni Nilu znajdują się wśród najuboższych na globie. Jest to jedną z determinant wykorzystania chociażby nieefektywnych systemów irygacyjnych czy niewystarczających inwestycji w nowe technologie. Dodatkowo przewiduje się, że zapotrzebowanie na wodę w sektorze rolniczym Egiptu do roku 2025 osiągnie 69,43 km³ (Swain, 2011, s. 693). Jest to wzrost względem roku 2000 o około 9 km³. Nadmierne zapotrzebowanie na wodę Nilu może mieć nieodwracalne skutki dla całego kontynentu. Jak wskazuje Swain (2011, s. 700): „Z biegiem czasu, wraz z rosnącymi wieloma potrzebami dotyczącymi wody, w połączeniu z wysoką przestrzenną i czasową zmiennością dostępności wody, konieczność współpracy i koordynacji między państwami zlewiska Nilu staje się kluczową kwestią”.

4. Konflikty o wody Nilu

Konflikty o jeden z najcenniejszych zasobów naturalnych toczą się na wielu kontynentach, a w szczególności w Zachodniej oraz Południowej Azji i Afryce Subsaharyjskiej. Na potrzeby opracowania zostanie omówiony spór między Egiptem a położoną we wschodniej Afryce Etiopią. Przedmiotem konfliktu jest budowa tamy, która może zaburzyć dotychczasową sytuację społeczno-gospodarczą.

4.1. Podział zasobów wodnych Nilu

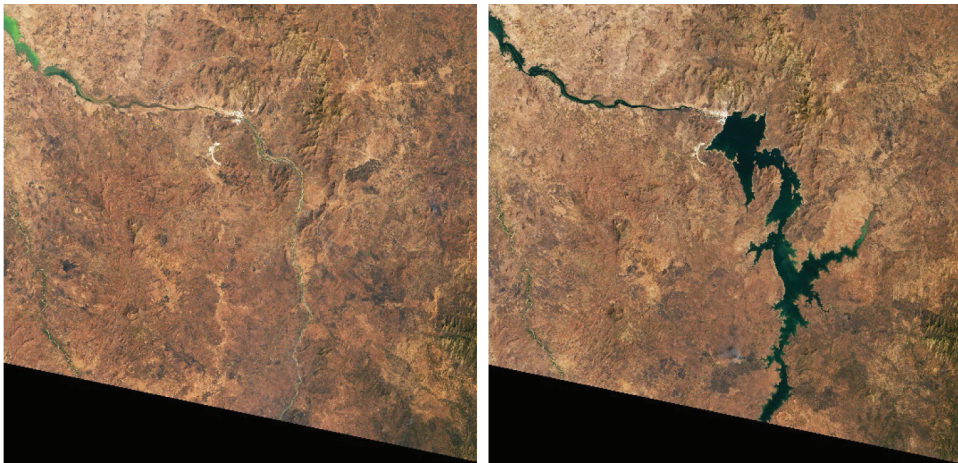
Najważniejsze wydarzenie, które bezpośrednio wpłynęło na współczesny podział zasobów wodnych miało miejsce podczas kolonizacji Afryki przez Wielką Brytanię. Poprzez podpisanie umów dotyczących ograniczenia dostępu wybranych państw wyłonił się sztuczny podział, który postrzegany jest jako niesprawiedliwy. W 1929 r. Brytyjczycy oficjalnie ogłosili, że Egipt ma naturalne prawo do wód Nilu (Swain, 2011, s. 395). Jednocześnie należy zaznaczyć, że większość państw nie została uwzględniona.

Nie mniej ważne wydarzenie w historii wykorzystania wód najdłuższej rzeki Afryki miało miejsce w 1959 r., kiedy Egipt oraz Sudan podpisały „Porozumienie o pełnym wykorzystaniu wód Nilu” (PISM, 2020). Zgodnie z porozumieniem Egipt otrzymał uprawnienie do 55,5 mld m³ wody rocznie, natomiast Sudan do 18,5 mld m³ (Tygodnik Przegląd, 2020). Spowodowało to napięcia na kontynencie afrykańskim, ale przede wszystkim umocniło pozycję Egiptu. Według Katza (2013) powyższe porozumienie z 1959 r.: „jest dokumentem polaryzującym, który przynosi korzyści nadbrzeżom Nilu w dolnym biegu, kosztem górnego biegu nadbrzeża”.

4.2. Tama Wielkiego Odrodzenia w Etiopii

Jednym z najdłuższych konfliktów dotyczących Nilu jest spór między Egiptem a Etiopią w latach 1978-2007. Dwa kraje afrykańskie, dostrzegając znaczenie wody dla ich rozwoju, toczyły spór o budowę tamy. Konflikt ten został zaklasyfikowany do konfliktów wyzwoleniczych.

Analizując powyższy konflikt, należy zaznaczyć położenie geograficzne dwóch stron konfliktu. Pomimo lokalizacji Egiptu, który znajduje się w dorzeczu Nilu: „skutecznie kontroluje [on] większość wody poprzez posiadanie większej siły militarnej i gospodarczej (...)” (Wiebe, 2001, s. 731). Według dostępnych danych Egipt kontroluje 90% wody rzeki (Polakovic, 2021). Aczkolwiek Etiopia, położona w rogu Afryki, jest drugim pod względem powierzchni państwem kontynentu afrykańskiego oraz płyną tam dwa główne dopływy Nilu: Nil Błękitny oraz Nil Biały. Biorąc pod uwagę położenie stron konfliktu oraz bieg Nilu, należy stwierdzić, że plany Etiopii względem wód rzeki wzbudziły niepokój wśród państw położonych w dolnym biegu Nilu, a w szczególności Egiptu. Obawy kraju „Czarnej ziemi” dotyczą przede wszystkim ograniczenia ilości wody, która jest niezbędna do uprawy pól oraz hodowli zwierząt. Gwałtowny spadek wody Nilu poprzez zbudowanie tamy na jednym z dopływów rzeki (Nilu Błękitnym) spowoduje poważne konsekwencje dla gospodarki Egiptu.

Rysunek 4. Wpływ Tamy Wielkiego Odrodzenia na rzekę Nil (lata 2019 i 2022)

Źródło: (NASA Earth Observation, 2023b).

Konflikt, który rozpoczął się w 1978 r., tak naprawdę nigdy nie został rozwiązany ze względu na rozpoczęcie budowy Tamy Wielkiego Odrodzenia w 2011 r. Etiopia, dostrzegając ekonomiczne szanse związane m.in. z pozyskiwaniem energii elek-

trycznej z wody, pragnie dokończyć budowę tamy, która może wpłynąć negatywnie na kraje położone w dolnym biegu Nilu poprzez zatrzymanie wody w Etiopii. Na rysunku 4 zostały przedstawione skutki budowy tamy, które widoczne są dzięki wykorzystaniu satelitów. Obok determinantów utrzymywania sporu wynikających z ekonomicznych skutków zakończenia budowy wskazuje się także znaczenie Nilu dla kultury Egipcjan. Jak twierdzi Ayferam (2023): „jest to raczej konflikt między starożytną tożsamością Egiptu (...) a nową tożsamością Etiopii (...)”.

Tama Wielkiego Odrodzenia w Etiopii ma na celu zapewnienie państwu energii elektrycznej oraz przyczynienie się do rozwoju gospodarczego. Pomimo trwających obecnie sporów oraz wciąż niezakończonych budowy premier Etiopii stwierdził: „Z wielką przyjemnością ogłaszam pomyślnie zakończenie czwartego i ostatniego (...) napełniania Zapor” (Ali, 2023).

Biorąc pod uwagę obecną sytuację geopolityczną oraz transgraniczny charakter zasobów wodnych, należy stwierdzić, że konflikt nie ma charakteru tymczasowego, a jego eskalacja może spowodować dalsze spory. Osiągnięcie porozumienia nie jest obecnie widoczne.

5. Zakończenie

Analizując znaczenie Nilu z perspektywy zarówno historycznej, jak i współczesnej, należy zaznaczyć jego niemalejącą rolę. Jest on źródłem najważniejszego z zasobów naturalnych, ale ma też znaczenie kulturowe. Utrwalana przez tysiące lat symbolika przetrwała po dziś dzień. Jednakże wraz z ukształtowaniem się państw pojawiły się spory, które mogą się przerodzić w konflikty zbrojne, zagrażając tym ludności kontynentu afrykańskiego.

W czasach starożytnych Egipcjan Nil zyskał miano „daru bogów” co wynikało z możliwości, które zapewniał. Dla pierwszych cywilizacji woda rzeki była postrzegana jako oznaka życia i obfitości. W klimacie zwrotnikowym, który charakteryzuje się niewystarczającą ilością opadów oraz wysoką temperaturą, dostęp do niewysychającego źródła był i wciąż jest kluczowy do przeżycia. Dzięki życiodajnej wodzie powstał między innymi Egipt (Herodot: *Egipt jest darem Nilu*) (Quotepark, 2024).

Biorąc pod uwagę znaczenie geopolityczne Nilu, trzeba dodać, że jest ono rosnące wraz ze wzrostem liczby ludności. Obok zwiększonego zapotrzebowania na wodę zwiększa się wykorzystanie rzeki, co przejawia się również jej nie zrównoważoną eksploatacją. Chociaż dokonywane inwestycje mogą się przyczynić m.in. do poprawy dobrobytu mieszkańców kontynentu afrykańskiego. W świetle przytoczonych danych wskazane jest przeprowadzenie analizy konsekwencji budowy Tamy Wielkiego Odrodzenia dla krajów położonych w dole Nilu.

Literatura

- Ali, A. A. (2023). Pobrane 2 stycznia 2024 z <https://x.com/AbiyAhmedAli/status/1700756136519999509?s=20>
- Ayferam, G. (2023). The Nile Dispute: Beyond Water Security. *Sada*. Pobrane 1 stycznia 2024 z <https://carnegieendowment.org/sada/88842>
- Biblioteka Internetowa. (b.d.). *Nil*. Pobrane 2 stycznia 2024 z <https://wol.jw.org/pl/wol/d/r12/lp-p/1200003255>
- Bosowski, J. (2015). Diaspora żydowska w Egipcie w czasach biblijnych. *Scriptura Sacra*, 19, 65-84.
- Bunbury, J., Cooper, J. P., Hoath, R., Ikram, S., Johnston, C. i Schneider, T. (2019). The Egyptian Nile: Human Transformation of an Ancient River. W: K.M. Wantzen (red.), *River Culture – Life as a Dance to the Rhythm of the Waters*. UNESCO Publishing.
- Bunbury, J. M., Pennington, B. i Prye, L. (2019). The Evolving Environment of the Nile Delta from 6000 BP to the Present. *British Museum Studies in Ancient Egypt and Sudan*, 24.
- Butzer, K. W. (1984). Long-term Nile Flood Variation and Political Discontinuity in Pharaonic Egypt. *Paleoenvironments and Ecological Adaptations*, s. 102-112.
- Carnegie Museum of Natural History. (b.d.). *Egypt and the Nile*. Pobrane 1 stycznia 2024 z <https://carnegiemnh.org/egypt-and-the-nile/>
- Chudzik, P. i Żmudziński, M. (2017). Rola Nilu w kształtowaniu kultury starożytnego Egiptu. *Prace Kulturoznawcze*, 21(3).
- Cooley, H., Christian-Smith, J., Gleick, P. H. i Allen, L. (2009). *Understanding and Reducing the Risks of Climate Change for Transboundary Waters*. Pacific Institute, UN Environment Programme.
- FAO and IHE Delft. (2020). *Water Accounting in the Nile River Basin*. FAO Water Accounting Reports. <https://doi.org/10.4060/ca9895en>
- Halawa, A. (2023). Influence of the Traditional Food Culture of Ancient Egypt on the Transition of Cuisine and Food Culture of Contemporary Egypt. *Journal of Ethnic Foods*, 10, Article 11.
- Journal to Egypt. (b.d.). *Elephantine Island*. Pobrane 2 stycznia 2024 z <https://www.journeytoegypt.com/en/discover-egypt/elephantine-island-aswan-egypt>
- Katz, L. C. (2013). Another Cup at the Nile's Crowded Spigot: South Sudan and its Nile Water Rights. *Law, Environmental Science, Political Science Georgetown Journal of International Law*.
- Luxor Travel. (b.d.). *The Ancient Mythology of the Nile*. Pobrane 2 stycznia 2024 z <https://www.luxortravels.com/blog/the-ancient-mythology-of-the-nile/>
- Matera, R. i Skodarski, J. (2003). Gospodarka i handel dalekosiężny w starożytności. *Przegląd Nauk Historycznych*, 2(1).
- NASA Earth Observation. (2023a). *The Nile Delta's Disappearing Farmland*. Pobrane 2 stycznia 2023 z <https://earthobservatory.nasa.gov/images/149183/the-nile-deltas-disappearing-farmland>
- NASA Earth Observation. (2023b) Pobrane 2 stycznia z <https://earthobservatory.nasa.gov/images/149699/keeping-a-satellite-eye-on-gerd>
- PISM. (2020). *Tama Wielkiego Odrodzenia w Etiopii – konflikt o Nil bliski rozwiązania*. Pobrane 1 stycznia 2024 z https://www.pism.pl/publikacje/Tama_Wielkiego_Odrodzenia_w_Etiopii_konflikt_o_Nil_bliski_rozwiazania
- Polakovic, G. (2021). *Water Dispute on the Nile River Could Destabilize the Region*. USC – University of Southern California. Pobrane 1 stycznia 2024 z <https://today.usc.edu/nile-river-water-dispute-filling-dam-egypt-ethiopia-usc-study/>
- Quotepark. (b.d.). *Egipt jest darem Nilu*. Pobrane 2 stycznia 2024 z <https://quotepark.com/pl/cytaty/419168-herodot-egipt-jest-darem-nilu/>
- Swain, A. (2011). Challenges for Water Sharing in the Nile Basin: Changing Geo-politics and Changing climate. *Hydrological Sciences Journal*, 56(4).

- The World Bank. (b.d., a). *Population, total – Egypt, Arab Rep., Ethiopia, Sudan, Eritrea, Burundi, Kenya, Rwanda, Uganda, Tanzania, Congo, Rep.* Pobrane 2 stycznia 2023 z <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?end=2022&locations=EG-ET-SD-ER-BI-KE-RW-UG-TZ-CG&start=1960&view=chart>
- The World Bank. (b.d., b). *Democratic Republic of Congo.* Pobrane 3 stycznia 2024 z <https://www.worldbank.org/en/country/drc/overview>
- Tygodnik Przegląd. (2020). *U progę wojny o wodę.* Pobrane 2 stycznia 2023 z <https://www.tygodnik-przeglad.pl/u-progu-wojny-o-wode/>
- UNHCR. (2023). *Five Things to Know about the Crisis in Sudan.* Pobrane 3 stycznia z <https://www.unhcr.org/news/stories/five-things-know-about-crisis-sudan>
- Wiebe, K. (2001). The Nile River: Potential for Conflict and Cooperation in the Face of Water Degradation, *Natural Resources Journal*, 41.
- Woodward, J., Macklin, M. G., Krom, M. D. i Williams, M. A. J. (2022). The River Nile: Evolution and Environment. W: A. Gupta (red.), *Large Rivers: Geomorphology and Management*. John Wiley & Sons Ltd.

The Nile – a Source of Water or Conflict?

Abstract: In the era of growing competition between countries and the constant pursuit of economic development, emerging conflicts are visible. Their background may be insufficient natural resources, which, divided between individual countries, are one of the determinants of international disputes. This is already visible in ancient civilizations that developed, among others, on the African continent. The aim of this study is to answer the question about the contemporary geopolitical importance of the Nile for African countries. In order to fulfill the aim of the work, two research questions were formulated: How do trends related to the geopolitical importance of the Nile for African countries evolve? and What was the historical importance of the Nile to the ancient Egyptians? The research methods used in the following study are literature analysis and statistical analysis method. By analyzing the literature, the growing importance of the Nile for the countries located in the Nile basin was found and the threat resulting from the lack of water security for Egypt was identified.

Keywords: Nile, water crisis, transboundary conflicts